

På langfart i Verdenskrigen.

Hejmdals Søndagsblad, søndag den 14. maj 1922

På langfart i Verdenskrigen.

Oplevelser i Krigen til vands og til lands samt i fangenskab i Indien.

Af [Christian L. Møller](#), Dybbøl mark.

I det følgende vil jeg fortælle lidt om, hvorledes vi kom til Tysk Østafrika, og hvorledes vi i denne uhyggelige tid måtte bære os ad for at klare os. For os, der skulle med, var det ikke så morsomt, men hvad var vel morsomt i denne verdenskrig? –

Da krigen brød ud, lå jeg ved den tyske marine som aktiv soldat, ombord på SMS "Kaiser". Et linjeskib på ca. 25.000 tons. Vi var lige kommen hjem fra en rejse til Sydamerika og lå nu i Kieler havn; her fik vi udlandskommando til Norge. Først i juli måned rejste vi op til Hardanger fjord. Undervejs havde vi manøvrer, så inden vi nåede derop, blev det sidst i måneden.

Vi ankom til Hardanger, hvor vi lå på rheden, om eftermiddagen kl. 4, og måttet straks tage kul ind. Med dette arbejde gik vi snart i gang, og kl. 3 om morgenen kom der telegram om, at vi måtte lette anker og søge hjem, der var krig mellem Østrig og Serbien.

Vi gjorde hurtig færdig, og om morgenen kl. 4 stod vi med de to linjeskibe "Kaiser" og "König Albert" ud af Hardanger fjord. Så snart vi kom ud i rum sø, sejlede vi med fuld fart og løb 22 sømil i timen.

En onsdag morgen kl. 6 tre dage senere ankom vi til Kiel, hvor der staks blev gjort klar til at overtage krigsudrustningen. Jeg skal nu ikke opholde mig her længere, da jeg blev syg og lå til efter jul.

Den 9. januar 1915 blev jeg afkommanderet til en kommando, som de kaldt for en "Sonderkommando", og alle de, der hørte hertil, måtte ikke forlade kasernen. Så gik vi til midt i januar måned, da der endelig kom ordre til, at vi alle – 30 mand – skulle rejse til Wilhelmshafen.

Om aftenen gik det så løs.

Næste morgen ved 7. tiden ankom vi til Wilhelmshafen og blev derfra ført ombord på et dampskib, som lå i havnen. Da vi var komme ombord, blev al landgang forbudt.

Nu sad vi godt. Ingen vidste, hvad vi skulle eller hvorhen det gik. Marinesoldater kom ombord og ladede skibet, men heller ikke de vidste noget om vor skæbne. De ladede i 8 dage, så var skibet fuldtlastet og færdig til at stikke i søen. Lige før aften kom kaptajnen, som hed Christensen, men endnu fik vi intet at vide. På vore spørgsmål om, hvor rejsen gik hen, svarede han kun, at det måtte han ikke sige os; men vi fik lov til at sende et kort hjem til vore kære, og derpå stod kun disse par ord: "I god behold, i tjeneste for fædrelandet" (på tysk: "Ich bin gesund, im Dienste Für's Vaterland").

Så kunne vore forældre selv gætte resten.

Den 18. februar 1915 forlod vi Wilhelmshafen. Det var om formiddagen, og vi blev da liggende ude på rheden til om aftenen, så forsatte vi rejsen ud gennem "minespærringen".

Nu vil jeg lige fortælle, hvordan skibet så ud. Det var et engelsk skib på ca. 5.600 tons. På skorsten havde de sat et stort "S.P.A." som skulle betyde "Sperbrecher A", altså et til at bryde blokaden. Et sådant skib blev fyldt med sand eller lignende og skulle så bryde blokaden eller blev sænket i et eller andet indløb for at afspærre dette. Jeg må nu bemærke, at vore skib ikke var fyldt med sand eller sten, så meget havde vi dog set dengang, det blev lastet; thi engang, da de lastede kasser, faldt der en ned, og ud af denne rullede nogle 15 cm granater, så vi vidste, at det nu gjaldt

På langfart i Verdenskrigen.

udlandet. Denne anelse opstod den nat, vi lå for anker på Wilhelmshafens rhed og måtte skjule skorstenen på begge side med splitflag.

Også skibet fik et andet navn; før var det engelsk, nu blev det dansk. Det døbttes "Kronborg" og angaves som hjemmehørende i København. Alle var vi mønstrede som danske undtagen én mand, som intet dansk kunne, og han blev mønstret som hjemmehørende i Antwerpen, altså dengang endnu Belgien. Alle, som var på skibet, kunne tale dansk og engelsk, så vi kunne klare os godt, hvis vi engang blev taget til fange af englænderne, hvad der ikke var umuligt, da han jo herskede over alle farvande. Den fragt, vi var lastet med, lød på: "Med trælast fra Karlskrona (Sverige) til Mombassa (Britisk Østafrika)." Denne forklaring modtog vi fra kaptajnen få dage efter, da vi lå langt oppe mod nord på vej til Island og kæmpede os frem i den hushøje sø. Vi måtte sejle denne vej nordpå, da alle andre farvande var spærrede med søminer. Vor kurs gik stadig mod nord, indtil vi nåede op mellem Færøerne og Shetlandsøerne, da kunne vi ikke længere kæmpe imod den høje sø. Island nåede vi ikke, men drejede af ind mellem de to nævnte øgrupper. Denne fart var langt fra behagelig, da også denne kanal var afspærret med søminer, og på grund af den høje sø gik det kun langsomt fremad, ja, en del af ladningen gik så galt overbord, vi havde nemlig også dækslast, og derpå gik maskine itu, så vi kunne ikke styre.

Efter at have ligget og drevet om for vejr og sø i nogle få timer, forsatte vi langsomt farten ned imod de Kapverdiske øer.

De Kapverdiske øer er der vel mange, der ved hvor ligger. Den største af disse øer bærer navnet St. Vincent, og hovedstaden hedder Vera Cruz. Vi sejlede ind imellem disse øgrupper således, at vi holdt hovedøen med hovedstaden Vera Cruz på styrbord side (højre). I denne havn der et engelsk krigsskib, som signaliserede ud til os og forespurgte om vor rejse. Da vi gav dem til svar: "Alt vel ombord, neutralt skib på fart fra Karlskrona til britisk Østafrika (Mombassa) med tømmer", ønskede de os god rejse.

Dermed var denne fare overstået.

Men nu kom der en anden fare, som var mindre behagelig. Da vi nu skulle syd om Afrika på denne tur, skulle vi passere både Kapstaden og det gode håbs forbjerg. Dernede ved Kapstaden lå en mængde torpedobåde, som patruljerede langs hele kysten, og det var en vanskelig opgave at slippe klar af dem. Men med den fare for øje stadig at kunne blive taget til fange, var hele denne jo forbundet. Denne sag blev ikke skænket mange tanker; vi måtte forbi.

Hejmdals Søndagsblad, søndag den 21. maj 1922

Til alt held for os blæste det op til en storm, før vi skulle ændre kursen, så der var en sø så høj som huse, hvilket vi benyttede os af til at holde os så langt ude, at det var næsten umuligt at skelne os fra land.

Men det varede dog ikke ret længe, inden vi så nogle af de sorte kammerater nærme sig. De nåede imidlertid ikke helt ud til os, men gav signal til os på lang afstand og fik samme svar, som vi havde givet ved de Kapverdiske øer. De syntes også at være tilfreds, thi det varede ikke længe, før vi ikke mere kunne skelne nogen af dem.

Så ændrede vi vor kurs mere øst på om Afrika.

Vi havde ikke sejlet ret mange timer, før vi så en stor, engelsk transportdamper, som kom op fra Australien og gik op til Lisabon på vej til England med tropper, alt vel ombord. Fra den side var der altså intet at frygte, efter den frejdige mine han holdt.

På langfart i Verdenskrigen.

Vi holdt stadig kurs langs med Afrikas Østkyst, men kom nu op imod Comorerne, en fransk øgruppe i det indiske hav. Vi kunne se øerne om morgenen og sejlede med ringe fart for at kunne passere dem ved nattetid. Den største af disse øer målte nemlig en frygtelig højde og havde en trådløs telegrafstation, der kunne opfange alt i en betydelig omkreds.

Jeg må nævne en ting, som hidtil var holdt skjult, nemlig at vi også havde trådløs telegraf ombord, men man kunne tage den ned om dagen. Om aftenen, når det var mørkt, blev den anbragt på plads, så vi kunne høre alt, hvad skibene og telegrafstationerne talte sammen om. På denne måde undgik vi mange gange at komme nærmere de engelske krigsskibe, som der ikke så få af i dette område, da de patruljerede langs kysten. Hele kysten var denne gang blokeret med 18 krigsskibe, hvad vi havde fået at vide af telegrafstationen Windhuk i tysk Sydvestafrika.

Med sidstnævnte station havde vi talt flere gange og fået at vide, at den lille tyske krydser "Königsberg" lå indespærret i en flodmunding i tysk Østafrika. Floden hed Rufidji og var sejlbart et langt stykke op i landet. "Königsberg" havde forpuppet sig deroppe for de store engelske krydsere, men nu havde de fundet den og spærret ham vejen.

Vi prøvede nu at få en samtale med SMS "Königsberg" og fik også svar fra den. Vi havde jo ammunition og maskingeværer og lignende krigsmateriel med til hele Østafrika, og "Königsberg" skulle nu have noget af vores ammunition, men hvordan?

Om natten brød vi igennem ved Comorerne. Det gik meget heldigt, da vi sejlede med alt afblændet, det vil sige, vi havde ingen lys, alt lå i mørke, ikke engang en pibe tobak måtte vi ryge på dækket.

Da dagen brød frem, lå øerne langt bag os – alt vi så, var kun den store oprørte havflade. Denne dag forløb meget rolig.

Da vi om aftenen satte trådløs telegraf til, hørte vi, at der var en, der ville tale med os, men vore master var for korte eller vor station for lille, så vi kunne ikke forstå, hvorfra der taltes. Vi råbte da "Königsberg" an, om han muligvis kunne forstå os, men uden resultat. Så holdt vi længere mod land, og næste dag var vi kun 40 mil fra land, hvorpå vi om aftenen igen fortsatte med at telegrafere til "Königsberg". Så kunne vi endelig forstå alt, hvad der blev meddelt.

Vi modtog nu en ordre fra "Königsberg" om at søge hen til en øgruppe, som ligger omtrent 200 mil fra den østafrikanske kyst og hedder Aldebra øerne. De var i engelsk besiddelse, men var på kortet afsat som ubeboede, da det kun var koraløer med en stor lagune. Vi skulle søge havn der, thi "Königsberg" ville prøve at bryde igennem og komme ud til os og så overtage ammunition og kul. Vi havde nemlig også 600 tons kul med til forsyning for "Königsberg".

Vi søgte også efter havn på Aldebra øerne. Kursen blev sat mere østlig og henimod aften gik det med fuld fart. På denne fart så og hørte vi intet nyt om vore kammerater på "Königsberg", der stadig lå i Rufidji og glædede sig til vor komme.

Efter få dages sejlads kunne vi en klar morgenstund skelne land i betydelig afstand. Det var endnu langt borte. Det er meget vanskeligt at bedømme en afstand i disse regioner, da den tørre tropeluft er meget tynd, og man kan se uhyre langt i klart vejr.

Vi nåede hen til øerne hen på eftermiddagen. Da vi kom nær land, standsede maskinen sin gang, og vi lå stille et øjeblik og ventede. Men se, øen var ikke ubeboet, som vi havde dømt den til efter kortet; det varede ikke længe, inden der kom en båd roende ud til os. Man må nu ikke forestille sig den som en båd herhjemme, nej, det var en udhulet træstamme, som bevægedes fremad af 6 negre med et stykke træ, der næsten havde form som en madske, og som de kaldte en åre. Med utrolig hastighed skød de sorte fyre hen over havoverfladen ud imod vort skib. Bag i båden – jeg kalder den nu en kano, efter negerenes sprog – sad en gammel hvidskægget herre,

På langfart i Verdenskrigen.

der havde udseende som en europæer, men var lidt mere gul i hudfarven. Han kommanderede de sorte, og da de kom langsides, sprang han op på dækket.

Han talte engelsk med os, og vi svarede, som vi intet tysk kunne. Kaptajnen bad ham nu om at lodse ind i lagunen, da vort skib var itu, og vi gerne ville reparere. Han var meget villig til at give os en hånd.

Han var nu vor lods, og få timer efter lå vi inde i lagunen.

Da vi havde forankret og alt var fast, talte han med os og spurgte hvordan det stod til hjemme i Danmark, og om vi ikke hjalp til prygle tyskerne. Vi svarede jo, at når vi havde denne rejse overstået, ville vi hjælpe til at give tyskerne bank, så denne krig snart kunne få ende. Han vidste ikke, at det var et tysk skib, ellers havde han aldrig hjulpet os ind i denne Lagune, som var et sikkert skjulested for fjendtlige skibe.

Hejmdals Søndagsblad, søndag den 28. maj 1922

Hen på eftermiddagen var alt i orden. Skibet lå fast med anker agterude og forude. Af mangel på plads måtte vi ligge på tværs i lagunen, kaptajnen og nogle af mandskabet begav sig ud i en båd for nærmere at undersøge denne for os vildfremmede havn. De sejlede rundt om alle de små øer, da vi endnu frygtede for, at engelske skibe kunne ligge skjult et eller andet sted.

De kom tilbage efter nogle timers forløb og havde ikke fundet andet end et vrage af en engelsk orlogsmand, som havde ligget for anker på samme plads, hvor vi nu lå, og med en stærk storm af nordøst var slået ind på koralrevene og der forlist. Aldebra øerne er nemlig en gruppe koraløer, som ligger i en kreds uden om lagune.

Hver aften stod vi nu i trådløs forbindelse med "Königsberg", som meddelte, at han ville prøve at bryde igennem og komme ud til os, for at få kul ammunition. Alle ombord hos os havde nu travlt med at få alt i orden til "Königsberg" kom, men det var jo i stadig angst for at blive opdaget af en eller anden engelskmand, som vi af og til kunne se sejle forbi denne øgruppe.

Vi lå der på sjette dag, da kaptajnen og 1. styrmand sammen med en lods, som vi havde med hjemmefra, gik i land efter indbydelse af den gamle herre, som havde ført vort skib ind i lagunen. Alt gik meget godt, og den gamle herre talte livligt om krigen og alt andet. Tilsidst fortalte han sig dog, idet han sagde at han ikke kunne byde dem ret meget, da han ingen proviant havde og ventede en krydser en af dagene med en ny forsyning proviant. Vore folk undskyldte sig, at de dog nu måtte tænke på at bryde op, da klokken var mange, og første styrmand måtte ombord for at overtage vagten. De forlod den gamle hottentot og begav sig ud til skibet, og de havde ikke været ombord længe, før kaptajnen gav ordre til at lette anker og forlade lagunen. Det var også på tide, dersom vi ville ud, før den krydser kom, som skulle bringe proviant, thi havde den fundet os, havde vor rejse været til ende for denne gang. Om morgenen kl. 3 forlod vi Aldebra øerne.

Vi søgte nu at få forbindelse med "Königsberg" for at meddele ham vort forehavende, hvad vi også opnåede, men endnu samme nat modtog vi fra "Königsberg" melding om, at han ikke kunne komme ud, og vi måtte forsøge at nå ind til Tysk-Østafrika eller også til en neutral havn.

Næste dags morgen holdt kaptajnen en lille tale til os, hvor han meddelte os udfaldet af den trådløse samtale med "Königsberg" ikke kunne komme ud og havde tilrådet os at vælge en neutral havn eller bryde gennem blokaden. Kaptajnen ville helst bryde igennem, og det valgte vi nu; det var en meget besværlig opgave, da hele Afrikas kyst som meddelt var blokeret med 18 fjendtlige skibe.

På langfart i Verdenskrigen.

Vi valgte til vort mål byen Tanga, hovedbyen i det nordlige Tysk-Østafrika. På denne fart måtte vi langs med kysten og forbi en større ø, som hedder Pemba øen, der kun ligger få timers sejlads fra Tanga. På Pemba var der opført et stort fyrtårn, som af og til kastede sine lysstråler tværs over hele sundet mellem Pemba øen og Tysk-Østafrika.

Vi sejlede med ringe fart til om aftenen for at kunne bryde igennem sundet ved nattetid. Vi nåede dertil henimod kl. 10 om aftenen. Nu måtte alle mand på plads, thi nu gjaldt det om at holde øje med alt, hvad der foregik rundt om os, en mand blev sendt op i masten på udkig og en på bakken. Andre havde plads ved redningsbådene, der var firet ned på dækshøjde, klar til at falde i havet, dersom vi blev pågrebne.

På rejsen havde vi nogle steder i skibet anbragt sprængpatroner således, at dersom vi var eller skulle blive taget til fange, kunne snoren antændes, og vi havde så tilstrækkelig tid at forlade skibet før det sprang i luften.

Vor opgave var at sprænge kassen, dersom vi blev pågrebne og ikke kunne undgå en undersøgelse i havn.

Vi havde sejlet i flere timer, men ikke hørt eller set til noget som helst af fjendtlige skibe, da udkigsmændene i masten henimod kl. 3 om morgenen meldte skib bagbord (venstre side). Vi holdt nu med fuldt kraft styrbord (til højre) og holdt denne kurs en tid lang, indtil vi ikke kunne øjne ham mere. Så gik turen igen tilbage til den gamle kurs, da vi var nået for nær land.

Nu var denne spændende time forbi, men den ny begyndte. Ikke længe efter meldte udkigsmændene igen: skib agterud. Ved denne melding satte vi fuld kraft på, alt hvad skibet kunne sejle. Det sejlede i almindelighed 9 mil i timen, men ved denne forfølgelse måtte dampkedlen holde eller bryde. Fremad gik det med 18 mil i timen.

Snart havde vi tabt vor forfølger af syne, idet vi holdt list af til bagbord ind under Pemba øen, men denne forrådte os med sine lyse skær fra fyrtårnet, som gav vor forfølger et alt for godt holdepunkt, så han kunne se vor røg fra skibet, som han fulgte. Han kom os snart for øje igen, men på grund af vor stærke fart, som vi så var ham overlegen, tabtes han kort efter af syne.

Da det imidlertid begyndte at blive lyst, og vi ikke så mere til vor forfølger eller andre skibe, slog vi os til ro med, at faren var overstået, thi vi havde nu kun godt en halv time til, vi ville være i Tanga havn, og vi havde så nået vort mål.

Men det skulle gå anderledes.

Hejmdals Søndagsblad, søndag den 4. juni 1922

Med et meldte udkigsmændene i masten: røgskyer agterud! Og ikke længe efter så vi master og tre skorstene. Nu kunne vi nok indse, at det var umuligt for os at undgå ham. Det var, såvidt kaptajnen kunne forstå, den engelske hurtigløbende krydser "Hyacinth".

Vi fik snart oplysninger om, hvordan det forholdt sig, thi ikke længe efter så vi også to røgskyer stige op fra ham og to mægtige drøn rullede hen over bølgerne. Det var signal til os, at vi skulle stoppe.

Det var det første varsel, han gav os varsel, han gav os, og det andet ville følge efter med nogle syngende granater.

Vi standsede ikke vor fart, thi vi var nået op til en stor bugt, som hedder Mansabugten, og i denne ville vi søge ly, da vi kunne sejle langt ind i den. Efter søkortene at dømme, måtte vi kunne finde et fyrtårn, som hedder Ulenka. Det fandt vi også og holdt da med fuld fart ind i bugten.

På langfart i Verdenskrigen.

Ligesom vi drejede, kom der en salve fra krydseren syngende hen over os, men ingen af granaterne ramte, de fløj alle langt over os.

Nu kom en båd roende ud mod os, det var lodsens fra byen Tanga; han ville hjælpe os ind, da bugten var fuldt belagt med miner for at hindre englensmanden i at gå i land. Lodsens måtte imidlertid søg ly bag halvøen for granater, og vor kaptajn forsatte så på egen hånd farten ind i bugten forfulgt af granaternes, hvin og hyl.

Vi rev den ene mine op efter den anden, uden at der skete nogen eksplosion.

Da vi endelig kom et stykke ind i bugten, kunne vi ikke se englensmanden længere, og da nogle af skyttetropperne kom os imøde lod vi ankeret falde.

Næppe var ankeret i bunden, før der kom en ny salve, som slog ned midt i skibet, men endnu var ingen af os – 30 mand – faldet eller såret. Skibets agterdel stod nu i luer, og da kaptajnen så efter krydseren, lå den med hele bredsiden til og sendte den ene salve efter den anden af 15 centimeter shrapnel over landet til os.

Nu lød kommandoen: sæt skibet i brand forude og forlad derpå skibet alle mand! Der er intet mere at redde!

Først skulle vi se efter nogle af vore kammerater ombord var faldne, thi hele skibet var nu en ruin og et rov for flammerne.

Enhver søgte at skjule sig i det våde element og enhver, som kunne, arbejdede sig så hurtigt som muligt ind mod land, der endnu lå 1100 meter borte. Begge både var borte, den ene var allerede nået land og stumperne af den lå på strandbredden. Denne sejlads mod land var grusom, da den ene granat og det ene sprængstykke efter det andet, haglede ned foran og ved siden af os, så at vandet fyldte båden.

At vi slap helskindet i land var et rent vidunder.

Da vi kom tæt til land, sprang alle af båden og søgte ly i mangroverne. Disse træer dannede et buskads langs kysten, næsten som en lille skov.

Men der er et, jeg har glemt at fortælle.

Da alle bådene var fra borde, havde man glemt de fire maskinfolk, som endnu var i arbejde om bord. De kom op på dækket og måtte så tage deres tilflugt til havet, hvad der var en hård dyst, da tre af dem ikke kunne svømme. Den yngste af dem, som var assistent, hjalp dem lidt til rette, så de kom ud til båden, hvor man fik dem op, men de var både trætte og udmattede. Det blev vi jo senere alle, da vi kom ind til mangroverne, hvor dyndet bandt fødderne, så at man næsten ikke kunne komme frem og over os sang granaterne, eksploderede i træerne, så grenene faldt ned om ørerne på os.

Men når en sådan granat eksploderede, fik man dobbelt kraft, og en ny anstrengelse gav en et godt skub fremad.

Det var om morgenen kl. 7, englensmanden begyndte at bombardere os, og om eftermiddagen ved firetiden fandt vi hverandre igen. To var bleven let sårede, medens kaptajnen havde fået et svært sår, ved at det ene ben var bleven revet halvt af en granatstump.

Med hensyn til vore lidelser og kvaler fra om eftermiddagen skal jeg kun svare for mig selv. Mine smerter var i hvert fald ikke så behagelige, men mine kammerater, som var sårede, har sikkert lidt langt mere.

Henimod aften stod vi på en lille høj og så ud til skibet, det skib, som havde båret os på bølgerne hjemme fra. Det lå nu sænket i havets dyb sammen med alt vort tøj og alt, hvad vi ejede.

På langfart i Verdenskrigen.

Hejmdals Søndagsblad, søndag den 11. juni 1922

Som jeg stod der på Afrikas kyst, barfodet og med blottet hoved og uden en øre i lommen, var et par bukser og en halv skjorte alt hvad jeg ejede. Der stod vi mellem en flok sorte djævle, som førte os over til nogle af skyttetropperne, som så tog sig af os elendige og forsultede skabninger. De sorte blev kommanderet til at bære de sårede, og enhver, der kunne gå, fortsatte så til fods endnu to timer videre til et sted, som hed Timbani. Her sov vi denne nat efter at have fået noget mad, der bestod af ris og kød.

• • •

Jeg skal nu fortælle om det liv, vi førte derovre mellem de sorte fyre. Da dampskibet var sænket, var al uro forbi denne dag. Efter få dages rast i Tanga, gik turen imidlertid tilbage til damperen igen for at se, om der var noget at redde af den kostbare ladning.

En morgen blev vi sendt afsted til Mansabugten med undtagelse af 7-8 mand, der på grund af sygdom og hård medfart blev sendt til Tanga. Vi ankom til Mansabugten, hvor skibet lå sænket, omkring ved middagstid. En sådan tur tog megen tid, da vi var trætte og måtte tilbagelægge vejen til fods. Et par af mine kammerater kunne så at sige ikke gå. De fik så et muldyr at ride på.

Det første, vi så efter, da vi ankom til stranden, var skibet, og et blik ud på havet fortalte os, at de engelske krigsskibe endnu holdt vagt, skønt vraget lå på havets bund. Nogle af mine kammerater havde allerede begyndt at bjærge, hvad de kunne, af ladningen, af hvilken en del svømmede rundt ved stranden.

På denne kyst var der ligesom ved Vesterhavet højvande og lavvande (ebbe og flod). I ebбетiden kunne vi gå på damperens dæk, dybere lå den ikke, og disse tider benyttede vi så til at bjærge noget af ladningen. Under bjergningsarbejdet måtte vi stundom dykke ned i 8 meters dybde for at få far i de kister, som indeholdt de mest brugelige sager. Mine kammerater var tapre og holdt godt ud.

Jeg var der ved skibet en uges tid, indtil jeg på grund af sygdom måtte andensteds hen.

En smuk morgen, da solen skinnede, gyngede jeg i en bærestol, der blev båret af fire negere, af sted til de blå bjerge, som man kunne se langt ude i horisonten. Min tur gik først til Tanga, hvilket var en march på 4 timer, men jeg holdt det nok ud, for jeg sad som i en gyngestol på skulderne af de sorte. Bag mig kom atter 4 mand, som bar mine sager og skulle følge med, ifald jeg skulle bruge noget. Det var ligeledes negre.

Jeg var nu alene med dem og vidste ikke, hvordan jeg skulle gøre mig forståelig for dem. Et par ord havde jeg opsnappet, men det var for lidt til, at de kunne forstå mig i en almindelig samtale. Jeg gjorde tegn med fingerne, men vi var lige vidt, de kunne ikke forstå mig. I min nød greb jeg til det engelske sprog; jeg kunne tale engelsk og spurgte dem da, om ingen kunne tale dette tungemål. Til alt held var der en af de 8 mand, som forstod mig. Med denne ene mand underholdt jeg mig en tid lang, indtil jeg havde fået at vide, hvad jeg ville; så gik marchen igen videre ad Tanga til.

Jeg ankom til Tanga hen på eftermiddagen og blev indkvarteret på et hotel, som hed "Afrika", hos en fru Mascha, som var tysk (fra Altona). Der lå jeg til næste morgen. Så måtte jeg til lægen for at få orlovspapirer til bjergene. Denne aften hos fru Mascha var meget fornøjelig. Et musikkapel, som bestod af negre og en europæer, halvt koncert hele aftenen, og rundt om var fuldt af glade, livlige mennesker, som sad og drak deres whisky eller whisky-soda. Hen imod kl. 12 sluttede aftenen med et hurra fra al denne menneskehob. Jeg tænkte: hvor kunne dog disse folk være så glade. Det var ikke meget at mærke, at der var krig.

På langfart i Verdenskrigen.

Næste morgen gik jeg til lægen, som hed dr. Kirchheim. Han undersøgte mig og konstaterede en hjertefejl, hvorpå han gav mig orlovspapirer til 8 ugers ophold i bjergene, og jeg kunne rejse med det samme.

Jeg fik hurtigt de få klude pakket sammen, som jeg havde fået, da jeg kom nøgen i land, da skibet blev sænket, og jeg begav mig til banegården. Jeg havde nemt ved at bære min oppakning, for jeg havde det hele – mit tøj og noget proviant – i en lille pakke under armen. Lidt spiseligt var jeg nødt til at tage med, thi det var en lang rejse. Jeg skulle til en station, som hed Wujin og lå ca. 80 mil fra kysten.

Jeg forlod Tanga om morgenen ved 8 tiden og om eftermiddagen henimod kl. 4 nåede jeg Korochive, som var endestationen. Derfra måtte jeg gå 4 timer, stadig op ad bakke.

Hejmdals Søndagsblad, søndag den 18. juni 1922

Da jeg nåede mit bestemmelsessted, gik jeg først hen til værten, som var en tysker, ved navn Neubacher, og spurgte, om der var nogen til at tage imod mig. Vi havde nemlig sendt telegram om, at der kom en mand og bedt dem om at hente mig med nogle mænd og et ridedyr. Da jeg havde spurgt værten, viste han mig ud i gården, hvor der stod 6 negre med en vogn. Denne vogn bestod af 2 stænger og 2 hjul af en cykle, som på stang var gjort fast så den kunne bruges som vogn.

Jeg fik dem nu alle med hen til værten, og han forklarede dem på det bedste, at de hurtigt, men godt, skulle bringe mig til Ulujin. Jeg tog afsked med værten og satte mig i den såkaldte vogn med to mand for og to mand bag mig, og de to sidste som reserve, en på hver side.

Og så gik det i fuld trav mod stationen Ulujin oppe i bjergene. Det varede ikke længe, inden banestationen lå langt bag os. Det var forbavsende, som de sorte fyre kunne blive ved med at løbe. Tilsidst bad jeg dem gøre holdt, jeg var nemlig nu i stand til at tale lidt med dem, og med et par ord foreslog jeg, at vi skulle hvile lidt. Jeg så efter klokken, og jeg undrede mig over at vi var nået så højt til vejrs i løbet af en halvanden time.

Banestationen lå indhyllet i en let tåge nogle hundrede meter under os. En tid sad jeg i græsset og beundrede al den naturskønhed, der udbredte sig for mit øje. På det høje bjerg med dets skønhed og ensomhed kunne man ret drømme. Tankerne ilede ud på havet til hin morgen, da jeg betrådte denne kyst under så sørgelige forhold. Derfra ilede de videre ud over havet til mine kære derhjemme, som intet vidste om min skæbne måske troede mig tabt for evig, og her sad jeg i et fremmed land som i en dejlig have. Under mig vuggede træernes hid og did, og nede fra dalen hørte man af og til en ko brøle. Men så kom der et andet brøl, som vakte min opmærksomhed og en af negrene sagde på engelsk: Lion! Lion! (Løve! Løve!) Jeg vågnede op af mine drømmerier og se – tågen havde begyndt at lægge sig over bjergets top. Det var derfor på tide at bryde op, hvis vi skulle nå op til Ulujin, før mørket faldt på. Det var farligt at færdes i disse egne ved nattetid, thi leoparder var der mange af.

Vi fortsatte altså turen og efter en times gang var alt mørkt, og det ville vare en time endnu inden vi nåede vort mål, så så langsomt var vi kommen frem. Det ville blive en lang tur, for vi havde intet lys, kun negerne kendte vejen.

Jeg satte mig op i vognen og lod dem gå, som de bedst kunne.

Langt om længe kunne vi skimte lys oven ud, og efter en stunds forløb nåede vi toppen af det 1200 meter høje bjerg.

På langfart i Verdenskrigen.

Ved ankomsten til Ulujin blev der anvist mig et værelse, hvor jeg skulle bo alene. Efter at jeg havde klædt mig om og fået mig lidt opfrisket efter den støvede rejse, begav jeg mig ned til lægen, som boede i nærheden, og meldte min ankomst. Efter at have undersøgt mig, lod han mig forstå, at jeg havde godt af at være her nogle måneder, og skulle spadsere dygtig i den friske luft.

Sammen med lægen og flere kammerater fra mit skib, satte jeg mig til bords for at nyde noget aftensmad. Derefter begav jeg mig til ro, da jeg var træt efter den lange rejse.

Næste morgen efter frokost begav jeg mig ud i egnen for at se på de uvante omgivelser. Det var dejligt at spadsere der i bjergene. Luften var så klar og frisk, og man åndede befriet, efter at have været nede i lavlandet i al dets støv og tunge luft. Jeg vandrede alene rundt om hele bjergtoppen.

Efter at jeg sådan flere dage havde gået samme vej, besøgte jeg en anden bjergkuppel, som lå flere mil borte, jeg gik om morgenen, tog mad med og kom så om aftenen igen. Jeg elskede den stille natur og den dybe ensomhed. Når jeg sådan på mine vandringer stadig var alene med mine tanker, glædede jeg mig over alt, hvad øjnene så. Alt var så smukt og henrivende, og dog havde der været en dag, da jeg havde forbandet dette land, som jeg nu nød herligheden af.

Jeg blev i Ulujin i 8 uger; så måtte jeg tilbage til Tanga for at blive undersøgt for tjenestedygtighed.

Jeg skal ikke opholde mig ved denne tilbagerejse; thi noget særlig nyt er der ikke at fortælle. I Tanga boede jeg i mit gamle værelse på hotel "Afrika". Den næste dag gik turen til lægen, som efter en undersøgelse sendte mig tilbage til bjergene. Men denne gang måtte jeg selv vælge hvor jeg ville hen; thi der var mange, som havde ønsket at tage nogle af mandskabet fra damperen hos sig, dersom vi trængte til ro. Jeg valgte at tage et sådan et sted hen, dels for at få noget mere af kolonien at se og dels for at komme lidt omkring i Afrikas smukke urskove.

Lægen gav mig en seddel og sendte mig hen til bataillonschefen, der hed Baumstark. Han sendte mig til en station, som hed Bungu, og sendte samme dag et telegram til Bungu og bad dem om at hente mig ved toget. Næste dags morgen skulle jeg tiltræde rejsen.

Jeg lagde mig tidligt til ro; thi jeg vidste, at den kommende dag ville blive anstrengende, dog sove kunne jeg ikke; thi af og til kom der noget skreg, løbende henad gulvet. Min seng stod nemlig i et værelse, hvis dør på grund af den varme årstid var borttaget, og altanen fra værelset førte lige ud til nogle palmetræer, som hver nat havde besøg af nataber.

Nataber er en slags aber, bitte små, som en kat, og der er det mærkelige ved dem, at de ikke kan se det mindste om dagen, og de er derfor lette at fange. Disse småfyre gæstede os om natten, og det var også dem, der hin nat forstyrrede min ro. De små aber sugede palmevinen ud, blev drukken og styrtede så ned, hvorpå de små tingester lavede en voldsom alarm med deres skrig. Jeg var ude flere gange for at skaffe ro, og langt om længe faldt jeg da i søvn.

Hejmdals Søndagsblad, søndag den 25. juni 1922

Næste morgen kl. 7 begav jeg mig igen til stationen, denne gang for at rejse til Bungu.

Fra 8 om morgenen til 4 om eftermiddagen sad jeg nu i toget. Ved ankomsten til stationen så jeg nogle negre og et muldyr stå og vente. Jeg gik hen til dem og spurgte, om de var fra Bungu, hvortil de nikkede. Kort efter sad jeg på ryggen af dyret, og med en neger som vejviser gik det nu igen op ad bjerget.

På langfart i Verdenskrigen.

Vi marcherede i 3 timer, inden vi kunne se noget, der lignede et hus eller en hytte. Så holdt vi rast en halv times tid. Derpå satte vi os igen i bevægelse, og ikke længe efter så jeg et hvidt hus og nogle folk kom os i møde. De var meget venlige og hilste mig hjertelig velkommen i deres hjem.

Mandens navn var Riese, han var missionær og hørte til missionen i Bielefeldt. De tog sig af mig, som om jeg var deres egen søn. Vi kom ind og fik straks en god kop kaffe og talte sammen i lang tid. Endelig blev der anvist mig et værelse, men det var i et hus, som lå et stykke fra beboelseshuset, dog, det var meget dejligt og pænt indrettet. Fra beboelseshuset var der 5 minutters gang hen til mit værelse, der lå meget smukt.

Ude på verandaen så jeg ned for mig en dal med et stort plateau, der rundt om var begrænset af urskov, som voksede langs op af skrænten. Her og der så man om aftenen, når mørket faldt på, store hjorder af vildt, vel op til 400-500 stykker. Der var bøfler og gazeller samt giraffer – ja, her så man den smukkeste have med vildt, og de indfødtes kvæg græssede imellem dem, som om de hørte til den vilde flok. Det var et meget malerisk skue, næsten som paradises have.

Alt var såre romantisk.

Faldt der så et skud fra en af de sorte, som ofte skød for at skræmme det vilde kvæg og aberne fra deres marker, thi de ødelagde alt, hvad de gik over, så kunne man se en af hle flokken som løftede hovedet og satte af sted med lange spring ind efter skoven til, fulgt af hele skaren. Det var føreren; thi enhver af de store flokke har en fører i spidsen, som leder dem.

Det var en meget interessant aften; jeg så på dette skuespil, indtil mørket faldt på, så det hele tilsidst var en tåge, der lagde sig over hele egnen. Jeg rejste mig for at gå til sengs – der lå jeg ganske alene med døren åben, så den friske luft kunne strømme ind til mig. Trappen, som førte op til værelset gik i en runding og kunne lukkes af med en låge, så der var igen fare for, at vilde dyr skulle nå op til mig.

Denne nat sov jeg meget rolig.

Den næste morgen var jeg igen på benene for at se ud over egnen. Lige ned for huset var der en større gård, som var fyldt med banantræer. Appelsintræer og en del kokuspalmer. Til min store forbavselse så jeg en hel flok aber, som var i færd med at rydde op i disse sager. Nogle sad på palmegrenene og gyngede, andre nappede bananer af og halede de unge de unge planter op af jorden. Man skulle tro, at det var et akkordarbejde de havde for, og skulle være færdig i en fart.

Jeg gik ned og kastede sten efter dem, men det var naturligvis uden virkning. De store aber satte sig på bagbenene, som om de ville sige: "Se du til, at du forsvinder!"

Da jeg så, at mit forehavende ingen nytte gjorde, men forårsagede mere skade, gik jeg op til hr. Riese, som sad ved sin morgenkaffe.

Så snart jeg havde fortalt ham, hvad der var på færde, gik han ud og beordrede nogle af sine folk hen og jage uhyrerne af gården. Den slags arbejde forstår de sorte sig bedre på end vi andre. De har deres egen måde at fordrive aber på. De sender dem en giftpil, og dersom en af aberne falder for pilen, forsvinder de allesammen, idet de tager den faldne med sig.

Hr. Riese og jeg drak vor morgenkaffe i al ro. Derpå blev der sunget en salme og bedt en borbøn, hvorefter vi begav os på en lille vandring ud i omegnen.

Først gik vi hen til hans folk, det vil sige dem, han kaldte kristne, hans menighed. De var alle troende og boede i nærheden; han holdt kirkegang med dem en gang om ugen.

Derfra gik vi hen til en anden stamme, som havde sin lejr et par timers gang fra stationen. Vejen derhen var meget smuk. Den gik op på toppen af bakken, så der til hver side lå en dal med palmer og banantræer ad skåningen, medens der nede i dalen var græsmarker, hvor man så de indfødte vogte deres kvæg. Andre marker var tilsåede med majs og stod i deres fuldeste pragt.

På langfart i Verdenskrigen.

Vi gik ned i dalen og talte med dem om et og andet. De talte deres eget sprog, som man kaldte for kisuaheli, og det var det mest benyttede sprog i Afrika. Når man kan dette, vil enhver neger kunne forstå en. Jeg kunne så meget den gang, at jeg kunne tale lidt med dem, mens jeg forstod en stor del af hvad de sagde.

Da vi havde talt med dem en tid lang, fortsatte vi vor vej ind gennem skoven. Det var en dejlig spadsertur.

Vi kom hjem hen på eftermiddagen. Omegnen af Bungu var henrivende. Hr. Riese foreslog, at vi næste dag skulle begive os på rejse til en station, som lå 8 timers gang derfra og hed Bombuli, såfremt jeg var i stand dertil. Det var jeg godt med på, og vi gjorde os klar til at tage af sted næste dags morgen.

Næste morgen blev to fyr sadlet, og vi drog af sted til Bumbuli. Det var en lang tur.

Vi kom igennem en kaffeplantage ved navn Sakara. Den var på godt 5000 hektar land, deraf 3000 med kaffe, alle de øvrige 2000 hektar var urskov og moseland. På denne plantage var der ca. 800 mand i arbejde, men på dette tidspunkt, var der ikke meget at gøre; thi det var i blomstringstiden, det vil sige kaffetræerne stod i fuld blomst.

En sådan plantage, hvor alt står i hvide blomster, frembyder et pragtfuldt syn.

Hejmdals Søndagsblad, søndag den 2. juli 1922

Vi fortsatte rejsen ind i urskoven. I tre lange timer rejste vi gennem skov. Efter nogle timers march kom vi forbi endnu en kaffeplantage; den hed Balangon og lå langt nede i dalen omgivet af høje bjerge på alle sider. Efter at have passeret den, kom vi ud af skoven og over en bjerkuppel, hvorfra vi kunne se missionsstationen Bumbuli, der var målet for vor rejse, men der var uhyre langt dertil.

Som hr. Riese sagde, var der endnu godt et par timers ridt. Jeg syntes, det varede en evighed. At man skulle være 3-4 timer for at nå hen til en nabo lod ikke til at anfægte dem.

Endelig nåede vi Bumbuli.

Jeg blev på denne station i flere dage hos hr. Ruccius, som også var missionær. Disse dage benyttede jeg til at se egnen og gå på jagt sammen med en hr. Engelbrecht, som opholdt sig på stationen.

En dag var vi på jagt efter et næsehorn nede på steppen. Det blev skudt af hr. Engelbrecht. Også aberne blev os ret modige, idet de gik over til angreb, så vi blev nødt til at skyde på dem. Vi skød en, som flokken tog med sig i flugten. En anden som jeg skød på, ramte jeg meget dårligt. Den blev liggende med indvoldene ud af den ene side. Da jeg kom hen til den for at give den dødsstødet, var den i færd med at stoppe hullet til med græs. Indvoldene havde den fået ind, og med en håndfuld græs for hullet, hvor indvoldene kom frem, hoppede den af sted på tre ben.

Men langt om længe nåede jeg den og skød den for alvor. Det var første og sidste gang jeg skød en abe; jeg syntes, det var synd, denne her holdt sig som et lille barn, da jeg kom hen til den.

På hjemvejen fra vor jagt traf vi på en flok bøfler, men disse var for farlige at vove sig i kamp med, da kuglerne som vi havde var små nok. Vi skyndte os ad hjemmet til, før mørket faldt på.

Sådan drev jeg om på jagt i flere dage sammen med min kammerat.

Dagen kom, og jeg skulle tilbage til Bungu igen. Jeg rejste om morgenen og var i Bungu om eftermiddagen. Ved min ankomst var der et brev fra en anden station om at komme derhen, det var en rejse på et par dage. Denne station hed Hohenfriedeberg og lå på 1400 meters højde. Også

På langfart i Verdenskrigen.

derhen rejste jeg et par dage, indtil min orlov var forbi. Da atter otte uger var omme, rejste jeg tilbage til Tanga.

Fra Tanga blev jeg nu sendt tilbage til mit kompagni, som lå i Dar es Salaam. Det var hovedstaden i Tysk-Østafrika.

For at nå dertil, skulle jeg have en mængde bærer til at bære alle mine sager. En morgen var jeg udrustet med 28 mand til at bære mine sager, og 8 til at bære en bærestol samt 1 boy (tjerner) og en pirti, det var en kok. Denne tur var en march på 14 dage langs kysten, og somme tider ind i landet. Jeg skulle forbi nogle byer, såsom Pangani, der var bekendt for sine mægtige vandfald og sin romantiske beliggenhed mellem klipper og dale. Derfra kom vi til kyststationen Padani og længere fremme Bagamajo. Derfra nåede vi efter en lang fart in til Dar es Salaam.

Rejsen tilbagelagdes til fods. Vi gik om morgenen tidlig og om aftenen til kl. 10, thi om dagen var det for varmt, og om natten var det for farligt på grund rovdyr. Der var en mængde løver og leoparder i hele denne egn. Når vi sov om natten, måtte vi stadig have vagtild; de sorte skulle nok passe at fyre, for ellers kunne vi ikke sove for løver eller andre rovdyr.

Hejmdals Søndagsblad, søndag den 9. juli 1922

På denne rejse besøgte jeg mange dejlige steder og smukke egne. Langs Panganifloden lå krokodillerne og soled sig. Når vi skulle over vandet, måtte vi have et par mand til stadig at skyde i vandet ved siden af og foran os for at holde os krokodillerne fra livet.

En sådan overgang over en flod var til visse tider meget ubehagelig. Man skulle være kendt med slige ting på en sådan vandring. Det er hændet, at en krokodille har snappet en neger bort ved et vadested.

Jeg ankom til Dae es Salaam en lørdag eftermiddag, og først mandag morgen blev jeg sendt til lægen for at underkastes en undersøgelse. Han erklærede mig endnu en gang utjenestdygtig og sendte mig op i nogle bjerge, der hed Morogorobjergene. Jeg skulle blive der i 4 uger på en station, som hed Mapayua.

Det var et uheldigt tidspunkt, for englænderne var i nærheden, og man kunne hver dag vente et overfald.

Også på denne rejse havde jeg min dreng med, og jeg spurgte ham, om negerne, i tilfælde af overfald fra englændernes side, ville hjælpe til, at jeg kunne nå til et eller andet kompagni. Men den sorte er meget snild. Han lader som han er dum, og dog bringer han dig i fælden. Han anbefalede mig at gå efter mit eget hoved og ikke lade mig vildlede. En neger er et menneske med en retskaffen følelse. Slog man ham, og han var skyldig, skulle han nok takke dig. Også her var de retskafne. De anså det for urigtigt at snyde englænderne, og lyve for dem var syn, så man måtte ingen hjælp vente fra den kant.

Som jeg havde anet, blev vi en skønne dag overfaldne af engelskmændene, så vi måtte flygte gennem passer og over sletter og bjerge. Den engelske hær var på 21.000 mand, deraf var der 11.000, som overfaldt os på Mpapus.

Nu gik den vilde jagt løs.

Jeg tog min riffel og mit tilbehør og flygtede ud i bjergene. Nu var der krig og den skønne tid forbi.

Sådan vandred jeg af sted, uden jeg vidste, hvor jeg var – ud over bjergene og ned på steppen.

Denne steppe bar navnet Mkatta. Der var ingen vand nogen steder, kun det lange, tørre, visne græs og så en brændende hede. Jeg var kommen fra paradiset ind i helvede.

På langfart i Verdenskrigen.

Om dagen holdt jeg mig i ro, og om natten vandrede jeg.

Jeg var alene med otte mand sorte soldater, som jeg samlede op ved Mpapua-passet. Det ville føre for vidt at beskrive denne vandring, og jeg indskrænker mig til at meddele, at jeg efter 14 dage ankom til Kilossa og derfra gik det med banen tilbage til Dar es Salaam. Kilossa er en station midt på Mkatta-steppen.

Da jeg ankom til Dar es Salaam var jeg syg. De sorte havde gjort vrøvl, da der intet var at spise og drikke, og det var med nød og næppe, jeg kunne klare mig for dem. Tilsidst måtte jeg true med at skyde enhver ned m der gjorde spektakel, og først da kunne jeg styre dem.

Fra Dar es Salaam kom jeg til fronten igen, op til Morogoro. På dette tidspunkt mistede jeg min tjener, som blev skudt, og kom snart fra det ene sted til det andet, fra den ene kamp til den anden.

Sådan gik det i uger og måneder, til jeg tilsidst måtte på hospitalet. Jeg kom til Dar es Salaam igen, hvor jeg efter al denne anstrengelse blev lagt ind på hospitalet af typhus, som holdt mig på denne plet i 8 måneder. Al den tumult fra krigsskuepladsen og alle de ture og rejser, jeg havde foretaget, forsvandt for mig som en drøm. Alt hvad jeg nu tænkte på, var at blive rask, før en englænderne kom og tog mig til fange. Når jeg lå i sengen efter endt feber, tænkte jeg med gru på de mange gange, jeg har stået overfor en ualmindelig fare. Løverne, som så ofte krydset mine veje, og den sorte sin ophidsethed, for hvilke jeg har måttet sætte vagt for mine døre for at skærme for mit liv. Sådanne tanker kunne jeg ikke blive kvit, og de gjorde mine lidelser endnu værre.

Langt om længe blev jeg dog taget til fange af engelskmanden og bragt til Indien, hvor jeg sad i fangenskab i Abmednagar i 3 lange år. Også der var jeg i bjergene for at blive helbredet. Det var på en station, som hed "Ramandrog". Rejsen med banen dertil varede i omtrent 2 dage. Jeg må nu slutte for denne gang og skal senere skildre en lille rejse til Ramandrog og fortælle om tårnet, v så i Bijapur. Dette tårn, som kongen og kronprins Friederich en gang besøgte.